INGLIZ ERTAK MATNLARIDAGI TURG‘UN SO‘Z BIRIKMALARI

Rustam Jo‘raqulov (SamDCHTI),
Gulnoza Jo‘raquliy (SamDCHTI)
Parvina Ansori
Tojikiston pedagogika isntituti dotsenti

Annotatsiya. *Maqolada ingliz ertaklari matnlarida uchraydigan turli turg‘un so‘z birikmalari, ifodalar, iboralar to‘g‘risidagi kuzatuv natijalari keltirilgan. Ingliz ertaklari frazeologiyasining leksik xususiyatlari xalq madaniyati, tarixiy kontekst va estetik tamoyillarni aks ettiruvchi boy va rang-barang qatlamni tashkil etishligi ta’kidlangan.*

Kalit so‘zlar. *Turg‘un so‘z birikmalari, ifodalar, iboralar, arxaik so‘zlar, takror so‘z birikmalari, frazeologik birliklar, xalqona, simvolik so‘z birikmalari.*

Ingliz ertaklari matnlarida ham o‘zbek ertaklari matnlari kabi turli turg‘un birikmalar uchraydi. Bunday birikmalarni ertak leksik boyligiga kiritish lozim. Ingliz ertaklari frazeologiyasining leksik xususiyatlari odatda ertaklarning madaniy va tarixiy konteksti bilan bog‘liq bo‘lib, o‘ziga xos leksik birliklarni tashkil etadi.

Quyida ingliz ertaklari matnlarida uchraydigan turg‘un so‘z birikmalari, shu bilan birga umumiy frazeologiyasining asosiy leksik xususiyatlarini ko‘rib chiqamiz:

1. Arxaik so‘zlar va iboralar.

Ingliz ertaklarida qadimgi davrlardan qolgan arxaik so‘zlar va iboralar ko‘p uchraydi. Masalan, “hark” (e’tibor ber) yoki “prithee” (iltimos), bu kabi so‘zlar zamonaviy ingliz tilida kamdan-kam qo‘llaniladi.

2. Metaforik ifodalar.

Ertak frazeologiyasida ko‘p hollarda metaforalar va tashbehlar ishlatiladi. Masalan,

- “Once upon a time” – “Qachondir bir kun” (ertak boshlanishida ishlatiladigan turg‘un so‘z birikmasi) // o‘zb. “Kunlardan bir kun”.
- “Happily ever after” – “Baxtiyor hayot kechirdilar” (ertyakunida ishlatiladi) // o‘zb. “Murod-maqsadlariga yetibdilar”.

Ushbu iboralar ertaklarning fantastik tabiatini va universal mazmunini ta’kidlaydi.

3. Takror birikmalar.

- Ingliz ertaklarida bir xil yoki o‘xshash iboralar qaytarib, ya’ni takror ishlatilish usuli keng tarqalgan.

Masalan:

“Fee-fi-fo-fum” (“Jek va loviyali daraxt” ertagidan). Bunday takror turg‘un birikmalar ertak matnlarida ohangdorlik va ritm hosil qiladi, va albatta, o‘z o‘rnida, ertak o‘quvchi hamda tinglovchilari diqqatini o‘ziga jalb qiladi.

4. Xalqona birikmalar.

Ko‘pgina frazeologik birliklar xalq donoligi va iboralarga asoslangan.

- “A stitch in time saves nine” – “Bir tikish to‘qqizni saqlaydi” (vaqtida qilinadigan ish muhimligini anglatadi) // o‘zb. “Bugungi ishni ertaga qo‘yma”, “Qolgan ishga qor yog‘ar”, “Yer haydasang kuz hayda, kuz haydamasang, yuz hayda”.

5. Simvolik so‘zlar.

Ertaklarda simvolik ahamiyatga ega bo‘lgan so‘zlar va birikmalar ham ko‘p uchraydi. Masalan:

- “Golden goose” – boylik yoki omad timsoli;
- “Magic wand” – sehr kuchi va imkoniyatlar belgisi.

Bunday turg‘un birikmalar ko‘pincha fantastik unsurlarni tasvirlashda qo‘llaniladi.

6. Qo‘shimcha dramatizm uchun birikmalar.

Ingliz ertaklari frazeologiyasida ertak qahramonlarini va voqealar rivojini dramatik qilishda ishlatiladigan birikmalar mavjud. Masalan:

- “To slay the dragon” – jasoratni sinash.
- “To break the spell” – qutulish yoki ozod bo‘lish.

7. Madaniy meroslarning ifodasi.

Ingliz ertaklaridagi frazeologik birliklar ko‘pincha o‘sha jamiyatning madaniy qadriyatlarini aks ettiradi:

- “Honesty is the best policy” – halollik eng yaxshi yo‘l.

Bunday ingliz ertak matnlaridagi turg‘un so‘z birikmalari, iboralar orqali ertak axloqiy xulosalar beradi.

Xulosa.

Ingliz ertaklari matnlaridagi turg‘un so‘z birikmalari, frazeologiyasi xalq og‘zaki ijodi, madaniyati, tarixiy kontekst va estetik tamoyillarni aks ettiruvchi boy va rang-barang leksik qatlamni tashkil etadi. Ularning asosiy vazifasi nafaqat o‘ziga xos uslub yaratish, balki o‘quvchiga axloqiy saboq berish va voqealarni qiziqarli qilishdan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ройзензон Л.И. Лекции по общей и русской фразеологии. – Самарканд: СамГУ, 1973. – С.171-180.
2. Бушуй А.М. Сущность языка как проблема общей лингвистики. – Самарканд: СамГИИЯ, 2004. – 90 с.
3. Juraqulov R.D. Ertak janrining o‘ziga xos xususiyatlari // Academic research in educational sciences. – 2022. – T. 3. - № .5. – C. 786-794.
4. Jurakulov R. Теория фольклорной фразеологии (по данным изучения языка сказки) // Журнал Педагогики и психологии в современном образовании - 2022. – Т. 2. - №. 3.
5. Davronovich J.R. Lexical Features of folklore // EPRA International Journal of Development (IJRD). – 2022. – T.7. - № 2. – C. 56-58.
6. Mohinur R., Jurakulov R.D. Classification of Proverbs used in Folklore // Miasto Przysztosci. – 2022. – T. 24. – C. 448-449.